Interdisciplinary Academic and Research Journal, 6 (5), September-October 2026
Old ISSN 2774-0374: New ISSN 2985-2749
Website: https://so03.tci-thaijo.org/index.php/IARJ/index
Article ID: e299506

Developing A Charter Through Collaboration Between Government Agencies and the Public to Establish Common Local Rules

Phannakorn Sonwai and Khemika Thongrueang
Faculty of Humanities and Social Sciences, Valaya Alongkorn Rajabhat University under the Royal Patronage, Sa Kaeo, Thailand
Faculty of Arts and Sciences, Nakhon Phanom University, Thailand
Email: nali_234@hotmail.com, ORCID ID: https://orcid.org/0009-0005-6185-7598
Email: khemika-25@hotmail.com, ORCID ID: https://orcid.org/0009-0003-7452-5467
Received 16/03/2026 Revised 30/03/2026 Accepted 30/04/2026

Abstract

Background and Aims: Sustainable national development requires strong collaboration between government agencies and local communities. In the context of globalization and rapid socio-economic changes, communities must be empowered to establish shared rules or charters that reflect their needs, promote participation, and strengthen social cohesion at the local level. This study aims to analyze the development of a collaborative local charter between government agencies and the public, focusing on establishing common rules at the sub-district level to enhance community strength and self-management.

Methodology: The study employs an academic analysis approach by examining existing community structures, reviewing relevant concepts such as community participation and empowerment, and analyzing the needs of local people in developing a participatory charter.

Results: The findings indicate that successful charter development relies on active participation from all stakeholders, including community members and government agencies. The process involves collaborative planning, implementation, monitoring, and continuous revision. The resulting charter serves as a practical framework that reflects local contexts, promotes collective responsibility, reduces conflicts, and enhances sustainable community development.

Conclusion: A collaboratively developed local charter is an effective tool for guiding community development. It fosters participation, strengthens local governance, and enables communities to adapt to changing conditions. Moreover, such a model can be applied to other localities to achieve unified and sustainable development outcomes.

Keywords: Constitution; Activities; Government Agencies; Community

Citation:
Sonwai, P., & Thongrueang, K. (2026). Developing A Charter Through Collaboration Between Government Agencies and the Public to Establish Common Local Rules. Interdisciplinary Academic and Research Journal, 6(5), e299506; DOI: https://doi.org/10.60027/iarj.2026.e299506

Interdisciplinary Academic and Research Journal, 6 (5), September-October 2026
Old ISSN 2774-0374: New ISSN 2985-2749
Website: https://so03.tci-thaijo.org/index.php/IARJ/index
Article ID: e299506

การพัฒนาธรรมนูญระหว่างหน่วยงานของรัฐและประชาชนเพื่อกำหนดกติการ่วมกันในท้องถิ่น

พัณณกร สอนไว และเขมิกา ทองเรือง
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สระแก้ว
คณะศิลปะศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม

บทคัดย่อ

ภูมิหลังและวัตถุประสงค์: การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนต้องอาศัยความร่วมมืออย่างแข็งขันระหว่างหน่วยงานภาครัฐและชุมชนท้องถิ่น ในบริบทของโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ชุมชนต้องได้รับการเสริมสร้างศักยภาพในการกำหนดกฎเกณฑ์หรือธรรมนูญร่วมกันที่สะท้อนถึงความต้องการ ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และเสริมสร้างความสามัคคีทางสังคมในระดับท้องถิ่น การศึกษาครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์การพัฒนาธรรมนูญท้องถิ่นแบบร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐและประชาชน โดยมุ่งเน้นที่การกำหนดกฎเกณฑ์ร่วมกันในระดับตำบลเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและการจัดการตนเองของชุมชน

วิธีการศึกษา: การศึกษาใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงวิชาการโดยการตรวจสอบโครงสร้างชุมชนที่มีอยู่ ทบทวนแนวคิดที่เกี่ยวข้อง เช่น การมีส่วนร่วมและการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน และวิเคราะห์ความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นในการพัฒนาธรรมนูญแบบมีส่วนร่วม

ผลการศึกษา: ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาธรรมนูญที่ประสบความสำเร็จขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด รวมถึงสมาชิกในชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ กระบวนการนี้เกี่ยวข้องกับการวางแผน การดำเนินการ การติดตาม และการแก้ไขอย่างต่อเนื่องแบบร่วมมือกัน ธรรมนูญที่ได้นั้นทำหน้าที่เป็นกรอบการทำงานที่เป็นรูปธรรมซึ่งสะท้อนถึงบริบทท้องถิ่น ส่งเสริมความรับผิดชอบร่วมกัน ลดความขัดแย้ง และส่งเสริมการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

สรุปผล: กฎบัตรท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นโดยความร่วมมือเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการชี้นำการพัฒนาชุมชน ส่งเสริมการมีส่วนร่วม เสริมสร้างการปกครองท้องถิ่น และช่วยให้ชุมชนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาวะที่เปลี่ยนแปลงไปได้ ยิ่งไปกว่านั้น รูปแบบดังกล่าวสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่นๆ เพื่อให้บรรลุผลลัพธ์การพัฒนาที่สอดคล้องกันและยั่งยืน

คำสำคัญ: ธรรมนูญ; กิจกรรม; หน่วยงานของรัฐ; ขุมชน

บทนำ

ประเทศไทยได้มีการพัฒนาที่ความเจริญในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการศึกษา ด้านเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ ด้านการสาธารณสุข ด้านสังคม เช่น สิทธิมนุษยชน และด้านอื่น ๆ แต่จากสถานการณ์บ้านเมืองในรอบกว่าสิบปีที่ผ่านมา ประเทศไทยกลับต้องประสบปัญหาในหลายด้านที่ภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนได้ร่วมกันด้วยความพยามแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนาให้ดีขึ้น (โกวิทย์ พวงงาม, 2546) แต่ปัญหาต่าง ๆ กลับมีความรุนแรงและทวีคูณขึ้นเป็นเงาตามตัวกับความเจริญ ซึ่งปัญหาที่สำคัญที่พบอยู่ในช่วงที่ผ่านมา เช่น ประเทศสังคมไทยเผชิญวิกฤตความเสื่อมถอยด้านคุณธรรม จริยธรรม และมีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่หลากหลายรวมถึงเผชิญปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดและการเพิ่มขึ้นของการพนันโดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชน ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาด้านสุขภาพ ปัญหาด้านการศึกษาปัญหาความยากจน ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาทางการเมือง และความแตกแยกของคนในชาติ (ประทาน คงฤทธิศึกษากร, 2535) ที่ผ่านมารัฐบาล หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรต่าง ๆ ได้พยายามดำเนินนโยบาย แผนงาน หรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อ

Citation:
Sonwai, P., & Thongrueang, K. (2026). Developing A Charter Through Collaboration Between Government Agencies and the Public to Establish Common Local Rules. Interdisciplinary Academic and Research Journal, 6(5), e299506;
DOI: https://doi.org/10.60027/iarj.2026.e299506

Interdisciplinary Academic and Research Journal, 6 (5), September-October 2026
Old ISSN 2774-0374: New ISSN 2985-2749
Website: https://so03.tci-thaijo.org/index.php/IARJ/index
Article ID: e299506

พัฒนาประเทศ และช่วยแก้ไขปัญหาความต้องการหรือความเดือดร้อนของประชาชน แต่เมื่อมีการเปลี่ยนผู้บริหารเปลี่ยนนโยบาย หรือไม่มีการดำเนินการที่ต่อเนื่อง ส่งผลให้การแก้ไขปัญหาสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ไม่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้เท่าที่ควรและไม่มีความยั่งยืนดังนั้น หากมองจุดแข็งหรือโอกาสที่สังคมไทยมีอยู่ จะพบว่าสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวข้างต้นเกี่ยวข้องกับชุมชนและหมู่บ้าน เนื่องจากเป็นรากฐานการปกครองที่สำคัญ ซึ่งจำเป็นต้องให้ประชาชนในหมู่บ้าน ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบและดำเนินการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของตนเอง (ปรัชญา เวสารัชช์, 2547) ดังนั้น ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม จึงทำให้เกิดปัญหาใหม่ที่ซับซ้อนต่อการบริหารจัดการ ส่งผลให้เกิดภาวะสังคมที่ไร้ระเบียบ ขาดหลักยึดในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ธรรมนูญตำบลชุมชนจะเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมให้เกิดชุมชนคุณธรรม ซึ่งชุมชนจะกำหนดกติกาการอยู่ร่วมกัน (ศีลของชุมชน) ที่มีความสอดคล้องกับความต้องการ และประโยชน์ของชุมชน ด้วยการพัฒนาทั้งสามมิติ คือ ความดี ความสามารถและความสุข เพื่อสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน ธรรมนูญความสุขชุมชนจึงเป็นหลักยึดเพื่อการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน (ประเวศ วะสี, 2537) ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 กำหนดให้มีการจัดการปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่นมาตรา 249 ภายใต้บังคับมาตรา 1 ให้มีการจัดการปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น ทั้งนี้ ตามวิธีการและรูปแบบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งการจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบใดให้คำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่นและความสามารถในการปกครองตนเองในด้านรายได้ จำนวนและความหนาแน่นของประชากร และพื้นที่ที่ต้องรับผิดชอบ ประกอบกันโดยกำหนดให้มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่และอำนาจดูแลและจัดทำบริการสาธารณะและกิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนรวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น การจัดทำบริการสาธารณะและกิจกรรมสาธารณะที่เหมาะสม สอดคล้องกับกลไกและขั้นตอนในการกระจายหน้าที่และอำนาจตลอดจนงบประมาณและ บุคลากรที่เกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจ ทั้งนี้ รัฐต้องดำเนินการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีรายได้ของตนเองโดยจัดระบบภาษีหรือการจัดสรรภาษีที่เหมาะสม ซึ่งมีแนวทางในการกำหนดธรรมนูญตำบลดังนี้

1. แนวคิดธรรมนูญชุมชน

“ธรรมนูญชุมชน” เป็นกฎเกณฑ์ที่มีการปฏิบัติใช้จริงในหมู่บ้าน (Law in Action) และเป็นกฎเกณฑ์ของหมู่บ้านที่ชาวบ้านยอมรับเนื่องจากเป็นกฎเกณฑ์ที่อยู่บนพื้นฐานของการมองเห็นปัญหาในชุมชนร่วมกันของชาวบ้าน (Law of the Commons) จึงได้มีการร่วมกันตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นมาและมีสภาพบังคับซึ่งสอดคล้องกับความต้องการและเงื่อนไขของชุมชนที่แตกต่างกันไปในแต่ละชุมชนชาวบ้านจึงให้ความสำคัญกับกฎเกณฑ์นี้มากกว่ากฎหมาย (บงกช ดารารัตน์, 2561) รัฐธรรมนูญชุมชนนอกจากเป็นกฎเกณฑ์หนึ่งที่มีอยู่ในสังคมแล้วยังเป็นไปตามหลักประชาธิปไตย ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและทำให้คนในชุมชนเกิดความหวงแหนในสิ่งที่ชุมชนร่วมกันสร้างขึ้น ธรรมนูญชุมชน จึงมีประสิทธิภาพในการบังคับใช้เนื่องจากอาศัยหลักการที่เน้นเรื่องของการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยแท้และอาศัยภาวะความเป็นผู้นำอย่างเป็นประชาธิปไตย ในการจัดการชุมชนร่วมกัน ซึ่งการจัดการตนเองของชุมชนนั้นมีข้อดี คือ ประการแรก ชุมชนสามารถตั้งกฎเกณฑ์อย่างใด ๆ ตามความต้องการของตนเอง และการพัฒนาเช่นนั้นมีความยั่งยืนกว่าการพัฒนาที่รัฐออกแบบและวางแผนมาให้ประการที่สอง ชุมชนมีความเข้มแข็ง เพราะประชาชนได้เกิดกระบวนการเรียนรู้และมีส่วนร่วมคิดร่วมกันอย่างกว้างขวาง (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2557) ดังนั้น สิ่งที่รัฐต้องทำควบคู่ไปกับการพัฒนากฎหมาย คือ ส่งเสริมทำให้ชุมชนได้รับรู้ถึงคุณค่าและศักยภาพที่ชุมชนมีอยู่ซึ่งแต่ละ

Citation:
Sonwai, P., & Thongrueang, K. (2026). Developing A Charter Through Collaboration Between Government Agencies and the Public to Establish Common Local Rules. Interdisciplinary Academic and Research Journal, 6(5), e299506;
DOI: https://doi.org/10.60027/iarj.2026.e299506

Interdisciplinary Academic and Research Journal, 6 (5), September-October 2026
Old ISSN 2774-0374: New ISSN 2985-2749
Website: https://so03.tci-thaijo.org/index.php/IARJ/index
Article ID: e299506

ชุมชนจะมีต้นทุนทางสังคมของชุมชนเอง และสร้างสำนึกให้ประชาชนมีส่วนร่วม และตระหนักว่า รัฐไม่ใช่ผู้มีอำนาจชอบธรรมแต่เพียงผู้เดียวกระบวนการทำงานขององค์กรชุมชนมีการสร้างสรรค์ พัฒนายกระดับความเข้มแข็งนับตั้งแต่ชุมชนพึ่งตนเอง ชุมชนเข้มแข็ง มาถึงการฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น แผนแม่บทชุมชนประชาธิปไตย ชุมชนในรูปแบบของสภาองค์กรชุมชน พัฒนาสู่ธรรมนูญตำบล ธรรมนูญประชาชนในระดับจังหวัด การสร้างอำนาจขององค์กรชุมชนจากฐานรากนั้นเริ่มจากการจัดการตนเองจากเรื่องเล็ก ๆ พัฒนามาสู่การทำกิจกรรมแก้ปัญหาชุมชนเป็นประเด็น การจัดทำแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นแบบบูรณาการซึ่งถือเป็นการเชื่อมร้อยคนในชุมชนที่จะเริ่มทำแผนเพื่อพัฒนาและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนจนเกิดความเข้มแข็ง สามารถพัฒนาไปสู่การจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนซึ่งเป็นเครื่องมือที่พัฒนาระบบประชาธิปไตยชุมชนที่มีกฎหมายรองรับ การพัฒนาและดำเนินการในพื้นที่จนกระทั่งตกผลึก ถึงขั้นชุมชนจัดการตนเองที่สามารถเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมบางประการได้เกิดการร่วมจัดทำธรรมนูญตำบล ธรรมที่บัญญัติโดยชุมชนและที่สำคัญ คือ การนำไปใช้ได้จริงในทางปฏิบัติกระบวนการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง คิดร่วมกัน วางแผนร่วมกัน การปฏิบัติการร่วมกัน การสรุปบทเรียนร่วมกัน เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ ฟื้นฟูอำนาจในการจัดการตนเองของชุมชนให้ขยายผลอย่างต่อเรื่อง และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมจากรากฐานอย่างแท้จริง หัวใจของธรรมนูญ คือ การใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญเพื่อจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น ดังนั้นการเริ่มต้นทำธรรมนูญต้องเริ่มต้นจากหันกลับมามอง คำว่า “ชุมชน” ทั้งนี้มีปลายรูปแบบและหลายระดับ เช่น ธรรมนูญประเด็นธรรมนูญสุขภาพ ธรรมนูญชุมชน ธรรมนูญตำบล ธรรมนูญภูมินิเวศน์ ธรรมนูญจังหวัด ดังนั้น ธรรมนูญ คือ กฎ กติการ่วมข้อตกลงร่วมของคนในชุมชนและสามารถกำหนดเป้าหมายอนาคตของตนเองตามวิถีชีวิตแห่งจิตสำนึกร่วมโดยการบูรณาการทุนชุมชนสู่การปฏิบัติเพื่อนไปสู่เป้าหมายของการจัดการตนเอง การทำธรรมนูญจึงมีองค์ประกอบหลายส่วน หลายระดับและหลายกระบวนการขั้นตอน เทคนิครวมทั้งหลายคำเรียก ไม่ว่าจะเป็นธรรมนูญ ข้อบัญญัติท้องถิ่น ระเบียบชุมน เป็นต้นหัวใจสำคัญของธรรมนูญนั้นอยู่ที่การจัดรูปแบบของอำนาจใหม่ให้เกิดปฏิบัติการ เกิดการยอมรับร่วมกันในเงื่อนไข กฎเกณฑ์ และมาตรการการควบคุมต่าง ๆ โดยต้องอยู่บนพื้นฐานของ 4 หลักการ คือ (1) หลักความมุ่งมั่นที่จะก่อให้เกิดการสร้างสำนึกรักชุมชน (2) หลักร่วมคิดร่วมทำ และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องที่เห็นความสำคัญ (3) หลักการจัดความสัมพันธ์แนวราบโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง คือ คนในชุมชนลุกขึ้นมาจัดการตนเอง และ (4) หลักความเข้าใจที่จะนำไปสู่ความมั่นใจในการจัดการตนเองของชุมชน ทั้งนี้ ธรรมนูญชุมชนเป็นเครื่องมือที่เชื่อมโยงกระบวนการพัฒนาจิตใจของคนในชุมชน เพื่อสร้างพลังแห่งการเปลี่ยนแปลง หากคนในชุมชนนำหลักคุณธรรมความดี ซึ่งเป็นหลักคำสอนของศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และข้อบัญญัติทางกฎหมาย มาใช้เป็นหลักกำกับพื้นฐานให้ชุมชนดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง เหมาะสม และเป็นประโยชน์แล้วก็จะส่งผลให้เกิดความสุขบนฐานชีวิตที่สมดุล

2. ความสำคัญของธรรมนูญตำบลหรือชุมชน

ธรรมนูญตำบลหรือชุมชน คือ กติกาและข้อตกลงร่วมกันของคนในท้องถิ่นที่สร้างขึ้นโดยชุมชนเอง เพื่อจัดการปัญหา วิถีชีวิต ทรัพยากร และสุขภาพอย่างยั่งยืน มีความสำคัญในการสร้างความเข้มแข็ง เสริมสร้างการมีส่วนร่วม ลดความขัดแย้ง พึ่งพาตนเองได้ และสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยซึ่งมีความสำคัญและบทบาทของธรรมนูญตำบลชุมชน (ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน), 2562) ดังนี้

2.1 คิดเอง ทำเอง ไม่ลอกเลียนแบบ ชุมชนต้องร่วมคิด ร่วมกันกำหนดทำความความเหมาะสมของบริบทและสภาพแวดล้อมของชุมชน ไม่เลียนแบบใคร ต้องเป็นตัวเอกและเป็นตัวเอง ไม่ทำให้สูญเสียความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน และสิ่งสำคัญ คือ ต้องคำนึงถึงผู้ที่ได้รับประโยชน์ร่วมกัน

Citation:
Sonwai, P., & Thongrueang, K. (2026). Developing A Charter Through Collaboration Between Government Agencies and the Public to Establish Common Local Rules. Interdisciplinary Academic and Research Journal, 6(5), e299506;
DOI: https://doi.org/10.60027/iarj.2026.e299506

Interdisciplinary Academic and Research Journal, 6 (5), September-October 2026
Old ISSN 2774-0374: New ISSN 2985-2749
Website: https://so03.tci-thaijo.org/index.php/IARJ/index
Article ID: e299506

2.2 ผสานพลังมุ่งสู่การปฏิบัติ ในการกำหนดข้อบัญญัติของธรรมนูญชุมชน ต้องมีองค์ประกอบที่มาจากคนหลากหลายกลุ่มมาร่วมกันกำหนดเพื่อให้ได้ผลที่นำไปสู่การปฏิบัติจริง เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน ผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ปราชญ์ชาวบ้าน ท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชนบริษัทเอกชน หรือคนที่สนใจ เพื่อให้เกิดการรวมพลัง และมุ่งสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง

2.3 มุ่งมั่น เริ่มต้นจาก “สิ่งที่พอทำได้” โดยเริ่มต้นจากสิ่งที่ชุมชนอยากทำให้สำเร็จหรือสิ่งที่พอทำได้ก่อนเป็นลำดับแรก ไม่ยาก และไม่ง่ายจนเกินไป เช่น หากต้องการฟื้นฟูเรื่องวัฒนธรรม การแต่งกายก็มาร่วมกันกำหนดเป็นข้อบัญญัติในธรรมนูญชุมชนเป็นข้อเริ่มต้น เพื่อเป็นการแสดงเจตนารมณ์ในการปฏิบัติร่วมกัน

2.4 อย่าคิดอย่างเดียวให้ “ทำทันที” โดยธรรมชาติของมนุษย์ หากมีการคิดแล้วไม่ลงมือทำ ก็เท่าว่าประสบความล้มเหลวไปครึ่งหนึ่งแล้ว ดังนั้นอย่ามัวแค่ติดอย่างเดียว “ต้องทำทัน” (Right Now) ไม่ต้องร้องขอหรือรอให้คนอื่นมาสั่งให้ปฏิบัติ หลุมพรางของการพัฒนา คือ เมื่อผู้นำคิดแล้ว ไม่ปฏิบัติ หรือไม่จริงจังก็มักจะไม่เกิดความสำเร็จที่เป็นรูปธรรม

2.5 วางแผน ลงมือ วัดผล ปรับปรุง หมั่นศึกษาหาความรู้ หรือแนวทาง เทคนิคใหม่ ๆ มาปรับใช้และพัฒนาอย่างต่อเนื่องทำให้เป็นวงจรการพัฒนา โดยเริ่มจากวางแผน ลงมือปฏิบัติวัดผล หรือประเมิน และปรับปรุงพัฒนา ควรมีการทบทวนอย่างน้อย 3 เดือนต่อครั้ง เพื่อค้นหาข้อที่ควรปรับปรุงแก้ไข หรือเพิ่มเติมเพื่อให้ทันกับกระแสหรือบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป

2.6 หาเพื่อนร่วมอุดมการณ์ เดินหน้าไปให้สุด เมื่อจัดทำธรรมนูญแล้วต้องมีการขยายผล และสร้างกระบวนการเรียนรู้ในเครือข่าย หากเพื่อนร่วมอุดมการณ์เดียวกัน เช่น หน่วยงานในระดับตำบล เพื่อให้เกิดการถักทอเป็นขบวนการเดียวกัน ทำให้เกิดการเชื่อมร้อยเครือข่ายไปสู่เครือข่ายอื่น ๆ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เสริมพลังให้กำลังใจซึ่งกันและกัน

2.7 มองที่ “ความสุข” เป็นหลัก การทำธรรมนูญชุมชน ไม่ควรไปยึดติดกับกฎระเบียบ แบบแผนมากจนเกินไป เพราะอาจเป็นการผูกมัด หรือฝืนใจ ทำให้คนในชุมชนเกิดความรู้สึกอึดอัด ดังนั้นจะต้องหาวิธีให้คนในชุมชนเกิดความพอใจร่วมกัน โดยเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาจะต้องมองที่ความสุขของชุมชนเป็นหลัก

ดังนั้น การเขียนธรรมนูญจะต้องผ่านการร่วมกำหนด ร่วมออกแบบ และยกร่าง หลักจากได้ข้อมูลเห็นสภาพปัญหาจึงร่วมกันออกแบบวิธีการ แนวทางในการจัดการกับปัญหานั้น ๆ กำหนดเป็นธรรมนูญที่เป็นของตนเอง “คิดเอง เขียนเอง ทำเอง” เพื่อสร้างข้อตกลงร่วมกัน กำหนดทิศทางการพัฒนาร่วมของคนในพื้นที่ ซึ่งองค์ประกอบของธรรมนูญ ประกอบด้วย 3 กรอบเนื้อหา คือ (1) ข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วย หมวดพื้นฐานปรัชญา แนวคิด สภาพทั่วไปของชุมชน (2) เนื้อหาของธรรมนูญ ประกอบด้วย เรื่องสังคม การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ แบ่งเป็นหมวดหมู่ และมีรายละเอียดที่ชัดเจนในแต่ละหมวด โดยแต่ละเรื่องควรประกอบไปด้วย หลักการของประเด็นนั้น ๆ เป้าหมายที่จะทำร่วมกันและมาตรการรวมถึงข้อตกลง กติกา และ (3) บทเฉพาะกาล ประกอบด้วย เรื่องบทลงโทษต่อสิ่งที่จะมากระทบต่อชุมชนให้ปรากฏอย่างชัดเจน เพราะการเขียนระบุบทลงโทษจะใช้อ้างอิงได้เมื่อเกิดกรณีปัญหาหรือการละเอมิดเกิดขึ้น รวมทั้งเงื่อนในการแก้ไขธรรมนูญว่าสามารถดำเนินการได้อย่างไร

3. การสร้างมาตรการทางสังคม

การสร้างมาตรการทางสังคมหรือการคุ้มครองทางสังคม เป็นการจัดระบบหรือมาตรการในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนทุกคนตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติไว้ ไม่

Citation:
Sonwai, P., & Thongrueang, K. (2026). Developing A Charter Through Collaboration Between Government Agencies and the Public to Establish Common Local Rules. Interdisciplinary Academic and Research Journal, 6(5), e299506;
DOI: https://doi.org/10.60027/iarj.2026.e299506

Interdisciplinary Academic and Research Journal, 6 (5), September-October 2026
Old ISSN 2774-0374: New ISSN 2985-2749
Website: https://so03.tci-thaijo.org/index.php/IARJ/index
Article ID: e299506

ว่าจะเป็นบริการสังคม การประกันสังคม การช่วยเหลือทางสังคม การคุ้มครองอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการซึ่งครอบคลุมถึงการจัดโครงข่ายการคุ้มครองทางสังคม (Social Safety Nets) สำหรับผู้ด้อยโอกาสและคนยากจน และการจัดการกับความเสี่ยงทางสังคม (Social Risk Management) ที่เกิดขึ้นจากวิกฤตทางเศรษฐกิจ สังคม และภัยพิบัติต่าง ๆ การคุ้มครองทางสังคมจึงเป็นเครื่องมือที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในสถานการณ์เช่นนี้ ซึ่งเป็นชุดพัฒนาเพื่อลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ชุมชนโดยการบรรเทาภาวะความยากจนข้นแค้นของประชากรด้วยระบบสวัสดิการที่สามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียมกัน สร้างความเข้มแข็งในการพึ่งพาตนเอง และยังสามารถแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคมและทรัพยากรในระยะยาวอย่างมั่นคงและเป็นธรรมได้ โดยประเทศไทยเริ่มต้นการรับรองสิทธิชุมชนในระดับรัฐธรรมนูญครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ กำหนดการรับรองสิทธิชุมชนดังกล่าว คือ ความต้องการปฏิรูปการเมืองของประเทศ โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนทางการเมืองและส่งเสริมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ยอมรับการมีอยู่ของสิทธิชุมชนโดยรับรองสิทธิชุมชนชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม คุ้มครองในการอนุรักษ์ บำรุงรักษาและการเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนนั้น ๆ และให้ความสำคัญกับประเพณีวัฒนธรรมหรือความเชื่อของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ซึ่งเป็นการปรับความคิดในระบบกฎหมายที่ยอมรับเฉพาะสิทธิของรัฐและสิทธิของเอกชนมาเป็นการยอมรับสิทธิของชุมชนเหนือทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยได้บัญญัติเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสิทธิชุมชน ไว้ในมาตรา 43 บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ (1) อนุรักษ์ ฟื้นฟู หรือส่งเสริมภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามทั้งของท้องถิ่นและของชาติ (2) จัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ (3) เข้าชื่อกันเพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐให้ดำเนินการใดอันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนหรือชุมชน หรืองดเว้นการดำเนินการใดอันจะกระทบต่อความเป็นอยู่อย่างสงบสุขของประชาชนหรือชุมชนและได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว ทั้งนี้หน่วยงานของรัฐต้องพิจารณาข้อเสนอแนะนั้นโดยให้ประชาชนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพิจารณาด้วยตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ (4) จัดให้มีระบบสวัสดิการของชุมชนสิทธิของบุคคลและชุมชนตามวรรคหนึ่งหมายความรวมถึงสิทธิที่จะร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐในการดำเนินการดังกล่าวด้วยมาตรา 57 รัฐต้อง (1) อนุรักษ์ ฟื้นฟู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องรวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย (2) อนุรักษ์ คุ้มครอง บำรุงรักษา ฟื้นฟู บริหารจัดการ และใช้หรือจัดให้มีการใช้ประโยชน์จากรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ ให้เกิดประโยชน์อย่างสมดุลและยั่งยืน โดยต้องให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมดำเนินการและได้รับประโยชน์จากการดำเนินการดังกล่าวด้วยตามที่กฎหมายบัญญัติ และมาตรา 58 การดำเนินการใดของรัฐหรือที่รัฐจะอนุญาตให้ผู้ใดดำเนินการ ถ้าการนั้นอาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดของประชาชนหรือชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง รัฐต้องดำเนินการให้มีการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนหรือชุมชน และจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียและประชาชนและชุมชนที่เกี่ยวข้องก่อน เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาดำเนินการหรืออนุญาตตามที่กฎหมายบัญญัติ บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยงานของรัฐก่อนการดำเนินการหรืออนุญาตตามวรรคหนึ่งในการดำเนินการหรืออนุญาตตามวรรคหนึ่ง รัฐต้องระมัดระวังให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนชุมชน สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพน้อยที่สุด และ

Citation:
Sonwai, P., & Thongrueang, K. (2026). Developing A Charter Through Collaboration Between Government Agencies and the Public to Establish Common Local Rules. Interdisciplinary Academic and Research Journal, 6(5), e299506;
DOI: https://doi.org/10.60027/iarj.2026.e299506

Interdisciplinary Academic and Research Journal, 6 (5), September-October 2026
Old ISSN 2774-0374: New ISSN 2985-2749
Website: https://so03.tci-thaijo.org/index.php/IARJ/index
Article ID: e299506

ต้องดำเนินการให้มีการเยียวยาความเดือดร้อนหรือเสียหายให้แก่ประชาชนหรือชุมชนที่ได้รับผลกระทบอย่างเป็นธรรมและโดยไม่ชักช้า (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ประกาในราชกิจจานุเบกษา , 2560)

ดังนั้น “สิทธิชุมชน” ให้ความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งคุ้มครอง ส่งเสริมการฟื้นฟูวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น สิทธิชุมชนมิใช่เป็นสิทธิที่ชุมชนใช้ปกปักรักษาทรัพยากรหรือวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นสิทธิที่ชุมชนจะสร้างประโยชน์ให้แก่สังคม ไม่ว่าจะเป็นการอนุรักษ์ บำรุงรักษาทรัพยากร ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและอื่น ๆ รวมทั้งยังเกื้อหนุนให้ประชาชนหรือชุมชนได้มีสิทธิ มีเสียง มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของชุมชน มีอิสระในการจัดการทรัพยากรให้สอดคล้องกับสถานการณ์และความ
ต้องการของประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นนั้น ๆ การให้สิทธิและเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม นอกจากจะทำให้ชุมชนเข้าใจปัญหาและร่วมกันแก้ไขแล้วยังเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ซึ่งจะทำให้การพัฒนาด้านสิทธิชุมชนเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น

4. การเพิ่มศักยภาพและความสามารถของบุคคล

การเพิ่มศักยภาพและความสามารถของบุคคลเป็นการเสริมสร้างพลังทางสังคม (Social Empowerment) ถือเป็นศักยภาพที่แสดงให้เห็นและมีปฏิสัมพันธ์ในบริบทของความสัมพันธ์ทางสังคม ขอบเขตการสร้างเสริมความสามารถเฉพาะตัวของปัจเจกบุคคล และศักยภาพในการถ่ายทอดสู่สังคม โดยความสัมพันธ์ทางสังคม “พลัง” เป็นความสามารถในการควบคุมชีวิตความเป็นอยู่ของตน การควบคุมการตัดสินใจ และควบคุมทรัพยากรที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของตน “พลังไม่อาจให้กันได้ ต้องสร้างเอง แต่ช่วยกันได้” โดยทั่วไปเรียกว่า “การเสริมพลัง” (Empowerment) การเสริมพลังจะต้องเริ่มจากการมองเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เพราะผู้ที่ถูกเสริมพลังมักมองว่าตัวเองเป็นคนไร้คุณค่าไร้ความสามารถ ส่วนหนึ่งเกิดจากกระบวนการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนที่มีสถานะสูงกว่า ทำให้เกิดการกดทับคนบางกลุ่มจนทำให้มองว่าตนเองเป็นผู้ต่ำต้อยด้อยค่า ไม่สามารถคิดหรือทำอะไรเพื่อการเปลี่ยนแปลงด้วยตนเองได้ นอกจากต้องพึ่งพาผู้อื่น (Freire, P., 1996) การเสริมพลังเป็นกระบวนการที่มักใช้กับผู้ที่ไร้อำนาจ โดยการรวมกลุ่มเพื่อร่วมกันเสริมพลัง ผ่านกิจกรรมสารเสวนาเพื่อให้สมาชิกได้มีโอกาสพัฒนาศักยภาพของตนเองและเพิ่มความเชื่อมั่นรับรู้ความสามารถที่ตนเองมีและใช้ความสามารถในการควบคุมวิถีชีวิตของตนเองที่มีผลต่อการสร้างเสริมสุขภาวะ การเสริมพลังชุมชนจึงเป็นเสมือนกระบวนการหรือกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชนที่ส่วนใหญ่มักถูกมองว่าไร้อำนาจให้ลุกขึ้นมาใช้อำนาจที่มีอยู่ในตัวบุคคลและชุมชนสำหรับจัดการและควบคุมอนาคตของชุมชน เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงตามที่ชุมชนปรารถนา (Drever, 1984) การเสริมพลังจึงเป็นการสร้างโอกาสให้ชุมชนได้ลุกขึ้นมาแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง อันจะทำให้พวกเขาได้เรียนรู้จากการลงมือทำ และยิ่งลงมือปฏิบัติก็ยิ่งเสริมพลังให้เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว ซึ่งองค์ประกอบของการเสริมสร้างพลังอำนาจ ประกอบด้วย 3 ประการ คือ (1) องค์ประกอบภายในบุคคล (Intrapersonal Empowerment) หมายถึง การรับรู้ที่สามารถควบคุมสถานการณ์ (Perceived Control) การรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-Efficacy) รวมถึงการมีแรงจูงใจที่จะควบคุมตนเอง (Motivation to Control) (2) องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ (Interaction Component) หมายถึง ความรู้ความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อการอยู่ร่วมกันในชุมชน เข้าใจกฎเกณฑ์การเมืองของสังคมนั้น เพื่อให้บุคคลสามารถแสดงออกทางพฤติกรรมให้ไปในทางที่เหมาะสม (3) องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) หมายถึง การกระทำที่จะนำไปสู่ผลที่ต้องการ โดยการมีส่วนร่วมในชุมชน การมีความเห็นในชุมชน พฤติกรรมการจัดการกับปัญหา (Zimmerman, 1995) ซึ่งมีระดับของการ

Citation:
Sonwai, P., & Thongrueang, K. (2026). Developing A Charter Through Collaboration Between Government Agencies and the Public to Establish Common Local Rules. Interdisciplinary Academic and Research Journal, 6(5), e299506;
DOI: https://doi.org/10.60027/iarj.2026.e299506

Interdisciplinary Academic and Research Journal, 6 (5), September-October 2026
Old ISSN 2774-0374: New ISSN 2985-2749
Website: https://so03.tci-thaijo.org/index.php/IARJ/index
Article ID: e299506

เสริมสร้างพลัง คือ (1) การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ผู้ปฏิบัติงานมีโอกาสแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นทางการ แต่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ เกิดขึ้น ผู้บริหารยังคงมีอำนาจสั่งการเช่นเดิม (2) การมีส่วนร่วมในการทำงาน เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมในการทำงานมีอิสระในการทำงาน ผู้ปฏิบัติสามารถใช้ทักษะที่ตนมีอยู่ในการปฏิบัติงาน ได้รับข้อมูลย้อนกลับมากกว่าผู้ปฏิบัติงานที่อยู่ในการควบคุม แต่การตัดสินใจในระดับสูงขึ้นไปซึ่งเกี่ยวข้องกับโครงสร้างองค์การอำนาจและการให้รางวัลผลตอบแทน ยังคงอยู่ในความรับผิดชอบของผู้บริหารอาวุโส และ (3) การมีส่วนร่วมในระดับสูงองค์การยินยอมให้ผู้ปฏิบัติงานระดับล่างเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งขององค์การได้รับการยอมรับจากทุกคนในองค์การได้รับข้อมูลข่าวสารเท่าเทียมกันมีโอกาสได้พัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะในการแก้ปัญหา และทักษะการปฏิบัติงานตลอดจนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในหน่วยงาน การมีส่วนร่วมในระดับนี้ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันและผู้ปฏิบัติงานทุกคนต่างรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน (Bowen and Lawler, 1995)

ดังนั้น กระบวนการเสริมพลังมักใช้ได้ผลกับกลุ่มหรือชุมชน เพื่อให้เกิดอำนาจของกลุ่มที่แสดงถึงความเชื่อมั่นมากขึ้น และหัวใจสำคัญของการเสริมพลังเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง ก็คือการให้โอกาสกับคนที่ด้อยโอกาสได้เรียนรู้ในปัญหาของตนเอง แม้บางครั้งอาจต้องเผชิญกับอุปสรรคที่ไม่สามารถนำไปสู่ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่พึงปรารถนาได้ แต่อย่างน้อยกระบวนการเรียนรู้จะเป็นจุดเริ่มต้นในการรับรู้ว่าตนเองมีพลังอำนาจและสามารถใช้พลังดังกล่าวเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้นแนวคิดการเสริมพลังจึงมีความสำคัญสำหรับนำไปใช้กับการสร้างเสริมสุขภาพในระดับชุมชน (พินทุสร โพธิ์อุไร, 2562) หรือกระบวนการที่ทำให้ชุมชน เกิดการเข้าร่วมของคนในชุมชนทุกขั้นตอนการดำเนินการ ตั้งแต่ร่วมกันวางแผนร่วมปฏิบัติร่วมเปลี่ยนแปลงและแก้ไข ร่วมรับผลที่ได้จากการกระทำนั้น และการร่วมกันปรับตัวจากแนวทางที่ดีที่สุด โดยผู้นำชุมชนควรส่งเสริมสนับสนุน เปิดโอกาสในการเข้าร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอน อาจก่อให้เกิดพลังทั้งในตัวบุคคลกลุ่ม และชุมชน (Hamilton, 1992)

5. กระบวนการและขั้นตอนในการจัดทำธรรมนูญ

การดำเนินการจัดทำและขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพตำบลใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้บรรลุผลสำเร็จต้องได้รับความร่วมมือทั้งภาครัฐและเอกชนจึงจะสามารถขับเคลื่อนธรรมนูญได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 จัดตั้งกลไกขับเคลื่อนที่เหมาะสมกับระดับที่จะจัดทำ

กลไกการดำเนินการจัดทำธรรมนูญความสุขชุมชน จะมีหลายระดับตามความ

เหมาะสม ได้แก่ การจัดทำในระดับหมู่บ้าน การจัดทำในระดับตำบล และการจัดทำในระดับเมือง ทั้งนี้การจัดทำธรรมนูญความสุขชุมชน จะต้องดำเนินการให้เกิดผลเป็นจริงและต่อเนื่อง กลไกสำคัญที่จะทำให้เป็นจริง ต้องเริ่มจากการมีผู้นำที่คิดดี มีแกนนำที่เห็นด้วย มีกลุ่มคนที่ช่วยทำ หากเราจะดำเนินการในระดับหมู่บ้านก็ควรเห็นชอบร่วมกันในสภาผู้นำหมู่บ้าน หรือคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นกลไกขับเคลื่อนดำเนินการ หากเราจะจัดทำธรรมนูญความสุขของชุมชนในระดับตำบลก็ควรใช้สภาประชาชน หรือสภากลางของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ที่ควรประกอบด้วย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นองค์กรปกครองส่วนท้องที่ สภาองค์กรชุมชนตำบล สภาวัฒนธรรมตำบล ส่วนการจัดทำระดับเมืองต้องให้มีกลไกร่วมที่สำคัญในการขับเคลื่อน ที่นำโดยผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ หรือนายกเทศมนตรีเป็นแกนกลาง

ขั้นตอนที่ 2 ทบทวนประเด็นเป้าหมายและตัวชี้วัดความสุขของชุมชน

ในขั้นตอนนี้ ชุมชนท้องถิ่นนั้นต้องร่วมกันทบทวนเป้าหมายความสุขของชุมชนว่ามีหรือไม่ ถ้ามี มีเพียงพอรอบด้านหรือไม่ และมีตัวบ่งชี้อะไรที่จะบอกว่าเป็นรูปธรรมที่จะเกิดขึ้นร่วมกันในชุมชน

Citation:
Sonwai, P., & Thongrueang, K. (2026). Developing A Charter Through Collaboration Between Government Agencies and the Public to Establish Common Local Rules. Interdisciplinary Academic and Research Journal, 6(5), e299506;
DOI: https://doi.org/10.60027/iarj.2026.e299506

Interdisciplinary Academic and Research Journal, 6 (5), September-October 2026
Old ISSN 2774-0374: New ISSN 2985-2749
Website: https://so03.tci-thaijo.org/index.php/IARJ/index
Article ID: e299506

ขั้นตอนที่ 3 ร่วมกันร่างธรรมนูญความสุขชุมชน

ในขั้นตอนนี้ สิ่งที่กลไกลการขับเคลื่อนงานควรดำเนินการ คือ (1) ตั้งคณะกรรมทำงานยกร่างธรรมนูญความสุขชุมชน โดยให้คณะนี้มีองค์ประกอบมาจากผู้นำที่หลากหลายมิติ ทั้งเพศ วัย อายุ ประสบการณ์ และกลุ่มคนที่เป็นผู้แทนกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้านหรือชุมชนนั้น ๆ และ (2) ประกาศแผน ขั้นตอน หรือ Road Map การจัดทำธรรมนูญความสุขชุมชนว่าจะดำเนินการให้แล้วเสร็จในช่วงเวลาใด และเชิญชวนให้ชาวบ้านที่สนใจรับรู้สิ่งที่จะทำร่วมกัน เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นในเวทีได้อย่างอิสระตามวันเวลาที่กำหนด

เมื่อคณะทำงานได้รวบรวม กลั่นกรอง จัดหมวดหมู่ ยกร่างแล้ว (ภายใน 1-2เดือน)ก็ให้คณะทำงานที่ยกร่าง ยกร่างนำเสนอในที่ประชุมกลไกขับเคลื่อนหรือเวทีกลาง ตามที่ประกา ศในแผนงานนั้น เพื่อให้ที่ประชุมพิจารณา ในขั้นตอนนี้ จะต้องให้ที่ประชุมแสดงความคิดเห็นของตนเองที่เป็นประโยชน์ในการนำมาใช้เป็นหลักการในการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน ซึ่งคณะทำงานจะต้องรับมาพิจารณา ทั้งนี้หลักการของธรรมนูญความสุขชุมชนต้องยึดเป้าหมายความสุขของชุมชนท้องถิ่นแต่ละด้านเป็นหลัก ซึ่งลักษณะการเขียนจะต้องประกอบด้วย หลักการข่มพฤติกรรมที่ควรข่ม ซึ่งจะออกมาในลักษณห้าม หรือจะไม่ปฏิบัติรวมถึงการลงโทษ และยกย่องพฤติกรรม การกระทำที่ควรยกย่อง ซึ่งจะออกในลักษณะให้ปฏิบัติ ส่งเสริม ร่วมมือ ให้คุณค่า หรือให้รางวัลแก่การทำความดีในเรื่องนั้น ๆ แบบอย่างการเขียนในลักษณะ “ห้าม” และ “ให้”

ขั้นตอนที่ 4 ทบทวนข้อเสนอ ปรับปรุง

หลังจากที่สมาชิกเสนอความเห็นกันแล้ว คณะทำงานยกร่างควรได้รวบรวมความเห็นอันหลากหลายนำมาทบทวน ปรับปรุง จัดลำดับความสำคัญ (ประมาณ 1 เดือน) และนำเรื่องการเสนอพิจารณาร่างธรรมนูญความสุขชุมชนเข้าเป็นวาระสำคัญ เพื่อขอรับรองจากที่ประชุมอีกครั้ง

ขั้นตอนที่ 5 รับรองร่างธรรมนูญความสุขชุมชน

คณะทำงานยกร่าง จะนำร่างธรรมนูญความสุขชุมชนนำเสนอต่อเวทีกลาง เพื่อตรวจสอบว่าได้จัดทำขึ้นโดยยึดความเห็นชอบตามข้อเสนอที่ประชุมได้เสนอขึ้นมาหรือไม่ และทำการลงมติว่าจะรับร่างตามนั้นหรือไม่ หากข้อที่ไม่ผ่านก็ให้พักหรือตัดออกไปก่อน เพื่อให้เกิดการรับรองในข้อเสนอที่เห็นชอบร่วมกันเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งการจัดทำธรรมนูญความสุขชุมชนนี้ ควรจะมีการทบทวนอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง และอาจมีการเสนอเพื่อเพิ่มเติมได้ตามความเห็นชอบร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 6 ประกาศใช้ธรรมนูญความสุขชุมชน

การประกาศใช้ธรรมนูญความสุขชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านในหมู่บ้านหรือชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ได้ยึดถือปฏิบัติร่วมกัน สามารถทในลักษณะต่าง ๆ ที่เหมาะสม และสอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรม เช่น (1) การประกาศใช้ทั่วไป ผ่านเวทีประชุมของสภากลางของชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆพร้อมจัดทำเป็นเอกสารแจกจ่ายให้ทุกครัวเรือน (2) ประกาศใช้ทั่วไปในเวทีประชุมของหมู่บ้านพร้อมจัดทำเป็นเอกสารแจกจ่ายให้ทุกครัวเรือน (3) ทำพิธีปฏิญาณตน ว่าจะปฏิบัติตามธรรมนูญความสุขชุมชนนั้น ต่อหน้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในหมู่บ้าน หรือที่ชาวบ้านเคารพนับถือ พร้อมจัดทำเป็นเอกสารแจกจ่ายให้ทุกครัวเรือน (4) ทำพิธีสาบานตนว่าจะปฏิบัติตามธรรมนูญความสุขชุมชนนั้น ๆ ต่อหน้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในหมู่บ้าน หรือที่ชาวบ้านเคารพนับถือ พร้อมจัดทำเป็นเอกสารแจกจ่ายให้ทุกครัวเรือน ทั้งนี้ การประกาศใช้ธรรมนูญความสุขชุมชนให้พิจารณาความเป็นไปได้ระดับที่เหมาะสมกับกลุ่มคนและชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ว่าควรจะทำในลักษณะใด และเหมาะสมประการใด

ขั้นตอนที่ 7 ทบทวนธรรมนูญความสุขชุมชน

เมื่อปฏิบัติตามหลักธรรมนูญความสุขชุมชนไปได้สักระยะหนึ่ง ก็ให้มีการทบทวนสิ่ง

Citation:
Sonwai, P., & Thongrueang, K. (2026). Developing A Charter Through Collaboration Between Government Agencies and the Public to Establish Common Local Rules. Interdisciplinary Academic and Research Journal, 6(5), e299506;
DOI: https://doi.org/10.60027/iarj.2026.e299506

ที่เกิดขึ้นร่วมกัน โดยทั่วไปควรมีการทบทวนธรรมนูญความสุขชุมชนอย่างน้อย 3 เดือนต่อครั้ง เพื่อค้นหา ชื่นชมความสำเร็จร่วมกัน จากนั้นก็ขยายจากจุดเล็ก ๆ ไปสู่เรื่องอื่น ๆ เมื่อครบ 1 ปีแล้วจะต้องมีการทบทวนใหญ่อีกครั้ง เพื่อพิจารณาว่าสิ่งใดที่บัญญัติไว้ดีแล้ว สิ่งใดที่ควรบัญญัติเพิ่ม โดยไม่หักล้างหรือทำลายข้อบัญญัติเดิมที่ดีอยู่แล้ว เมื่อคิดไป ทำไป ปรับปรุงไป ทบทวนประเมินผลเป็นระยะ ๆ แล้วกลับมาพัฒนาใหม่ให้ดีขึ้น ก็จะพบกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

สรุป

กระบวนการในการขับเคลื่อนการสร้างธรรมนูญเป็นกลไกการขับเคลื่อนธรรมนูญโดยมีเป้าหมายร่วมของคนในตำบล ชุมชน เพื่อให้มีเป้าหมายที่ชัดเจนมากขึ้นซึ่งเป้าหมายร่วมกันระหว่างภาครัฐและชุมชนจึงเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการกำกับการทำงาน และการใช้ชีวิตร่วมกันของคนในชุมชนเพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายของการสร้างความอยู่ดีมีสุข และเกิดการพึ่งพาตนเองได้โดยกระบวนการในการขับเคลื่อนธรรมนูญชุมชนนั้นไม่มีสูตรสำเร็จที่ตายตัว อาจจะเริ่มต้นจากสิ่งที่พอทำได้ก่อนเป็นลำดับแรก และลงมือปฏิบัติให้สอดคล้องกับบริบทและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมหัวใจของธรรมนูญชุมชนจึงอยู่ที่กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและทุกภาคส่วนในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดขึ้น โดยสามารถจัดการและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างสำเร็จตามเป้าหมาย

ข้อเสนอแนะ

การสร้างธรรมนูญตำบลหรือชุมชนเกี่ยวกับการรองรับกิจกรรมหรือการดำรงชีวิตต่าง ๆ ในสังคมระดับตำบลหรือชุมชนมีขอเสนอแนะ คือ

1. ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย

ภาครัฐควรสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพคนในตำบลหรือชุมชนเพื่อการพัฒนาด้านการจัดกิจกรรม การดำรงชีวิต การใช้สิทธิตามกฎหมายอย่างต่อเนื่อง โดยเลือกประเด็นในธรรมนูญที่เป็นโยชน์ต่อส่วนรวมและนำมาขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรมควรสนับสนุนให้มีการติดตาม ประเมินผลเพื่อเป็นการพัฒนากระบวนการที่ยั่งยืนเป็นระยะ เพื่อประเมินในสิ่งหรือผลลัพธ์ที่เปลี่ยนแปลงได้ชัดเจนมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะด้านปฏิบัติการ

ภาครัฐควรมีส่วนร่วมในชุมชนเพื่อการสร้างจิตสำนึกร่วมของคนในชุมชนให้เพียงพอ สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการหรือกิจกรรมให้ชุมชนตระหนักถึงการพึ่งพากันเองโดยจัดเวทีสาธารณะเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รับฟังความคิดเห็นและการนำความรู้มาใช้ประโยชน์ และดำเนินชีวิตไปพร้อม ๆ กับการเรียนรู้ การสั่งสมความรู้ และการสร้างความรู้ใหม่เพื่อนำไปพัฒนาตนเองและชุมชน ลดข้อขัดแย้งจากความแตกต่างของความคิดและคุณค่า รวมถึงการประชาสัมพันธ์และรณรงค์ธรรมนูญตำบลหรือชุมชนเพิ่มขึ้น

เอกสารอ้างอิง

โกวิทย์ พวงงาม. (2546). *การปกครองท้องถิ่นไทย: หลักการและมิติใหม่ในอนาคต*. วิญญูชน.

บงกช ดารารัตน์. (2561). ความเปลี่ยนแปลงในชนบทไทย: การจัดการความขัดแย้ง. In *การประชุมวิชาการสาขานิติศาสตร์ระดับชาติ ครั้งที่ 1*. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. https://www.law.cmu.ac.th/lasc/conference/wp-content/uploads/sites/2/2017/09/6%E0%B8%9A%E0%B8%87%E0%B8%81%E0%B8%8A1.pdf

Citation:
Sonwai, P., & Thongrueang, K. (2026). Developing A Charter Through Collaboration Between Government Agencies and the Public to Establish Common Local Rules. Interdisciplinary Academic and Research Journal, 6(5), e299506; DOI: https://doi.org/10.60027/iarj.2026.e299506

ประทาน คงฤทธิศึกษากร. (2535). *การปกครองท้องถิ่น* (พิมพ์ครั้งที่ 3). โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ประเวศ วะสี. (2537). *การพัฒนาประชาธิปไตยและการปฏิรูปทางการเมือง*. สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.

ปรัชญา เวสารัชช์. (2547). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท* [รายงานการวิจัย]. สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พินทุสร โพธิ์อุไร. (2562). แนวคิดว่าด้วยการเสริมพลังชุมชนเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ. *วารสารพัฒนาสังคม, 21*(2), 64–77.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*. ราชกิจจานุเบกษา. https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2560/A/040/1.PDF

ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน). (2562). *ธรรมนูญชุมชน สร้างสุขบนฐานชีวิตที่สมดุล*. บริษัท 1924 สตูดิโอ จำกัด. https://mdc.moralcenter.or.th/moral-ebook?id=843774318017122305

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2557). *ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง สู่การปฏิรูปประเทศจากรากฐาน สุขภาพคนไทย*. อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

Bowen, D. E., & Lawler, E. E., III. (1995). Empowering service employees. *Sloan Management Review, 36*(4), 73–84.

Drever, J. (1984). *A dictionary of psychology* (Rev. by H. A. Wallerstein). Gannon Distributing. https://books.google.com/books?id=DBVgAAAACAAJ

Freire, P. (1996). *Pedagogy of the oppressed*. Penguin Books. UNESCO record

Hamilton, E. (1992). *Adult education for community development*. Greenwood Press.

Zimmerman, M. A. (1995). Psychological empowerment: Issues and illustrations. *American Journal of Community Psychology, 23*(5), 581–599. https://doi.org/10.1007/BF02506983

Citation:
Sonwai, P., & Thongrueang, K. (2026). Developing A Charter Through Collaboration Between Government Agencies and the Public to Establish Common Local Rules. Interdisciplinary Academic and Research Journal, 6(5), e299506; DOI: https://doi.org/10.60027/iarj.2026.e299506